

NAISED POLIITIKAS

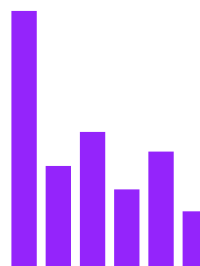
SOOLINE TASAKAAL POLIITIKAS ON DEMOKRAATIA KÜSIMUS

Naiste ja meeste võrdne osalemine poliitilises otsustusprotsessis on demokraatia aluspõhimõte. Sooliselt tasakaalus parlament lisab otsustele legitiimsust, sest ühiskonnaelu kujundamisest võtavad võrdselt osa mõlema suurima sotsiaalse rühma – naiste ja meeste – esindajad ning esinduskogu töös on esindatud võimalikult erinevad elukogemused ja vaated.

Poliitilise võimu naiste ja meeste vahel võrdset jagamist käsitlevad olulisimad rahvusvahelised lepped naiste õiguste kohta. ÜRO konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta nõuab riikidelt meetmeid, et kaotada naiste diskrimineerimine poliitilises ja ühiskondlikus elus. Naistele peavad leppe järgi olema tagatud meestega võrdsel tingimustel hääletus- ja osalemisõigused kõigil valimistel ja võrdsed õigused võtta osa valitsuse moodustamisest ja poliitika teostamisest.

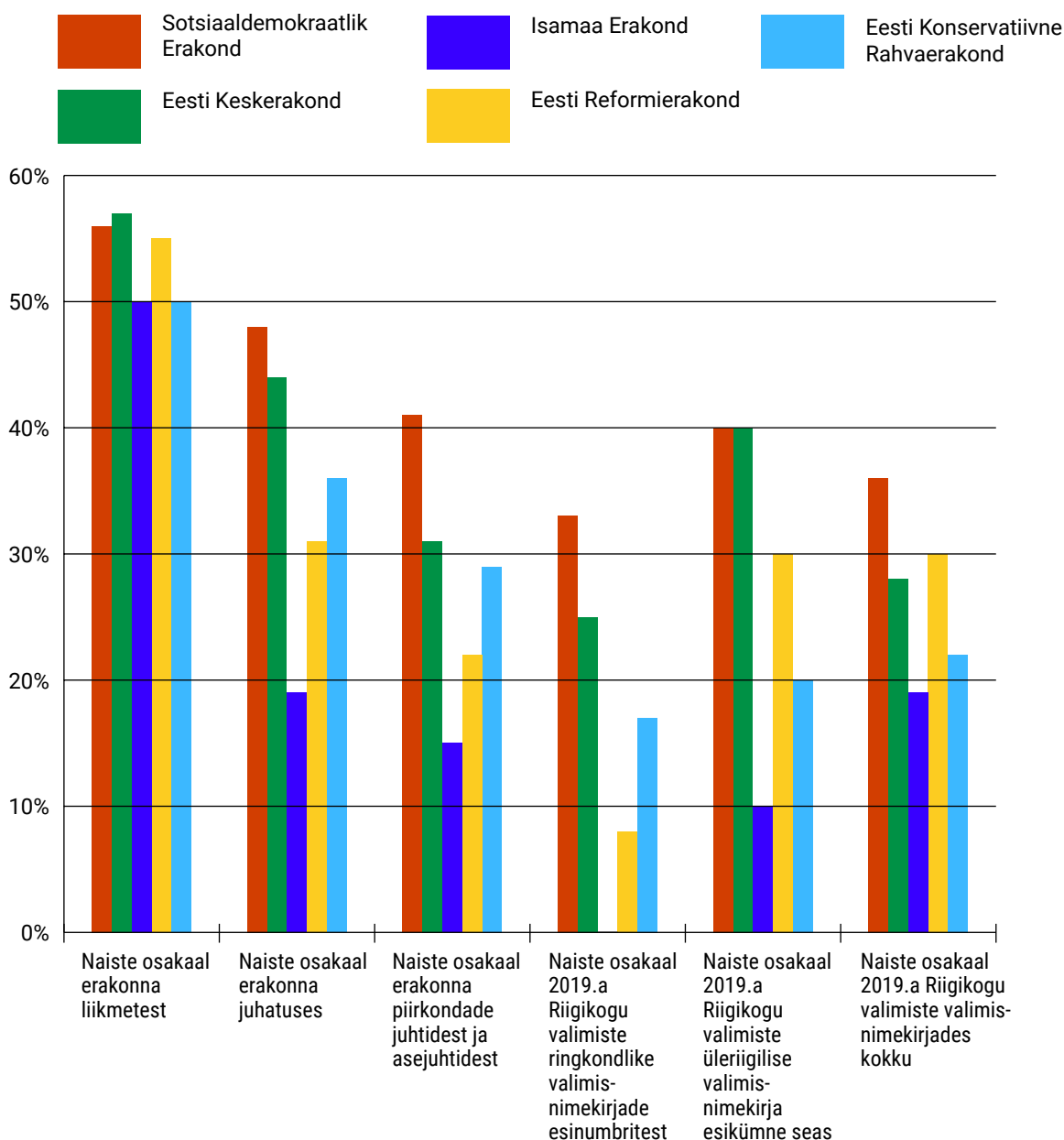
Maailma riikide parlamendisaadikutest moodustasid naised 2020. aasta oktoobri seisuga vaid neljandiku (25%). Ka enamikus Euroopa Liidu (EL) riikides on naised poliitikas vähemuses. 2020. aasta kolmandas kvartalis oli naiste osakaal ELi 27 liikmesriigi parlamendisaadikute seas 33%. Kolmes liikmesriigis oli naiste osakaal rahvusparlamendis 12% ja vaid kahes liikmesriigis lähenes esinduskogu koosseis soolisele tasakaalule – Soomes ja Rootsis, kus naisi on saadikutest vastavalt 46% ja 48%.

NAISED EESTI POLIITIKAS

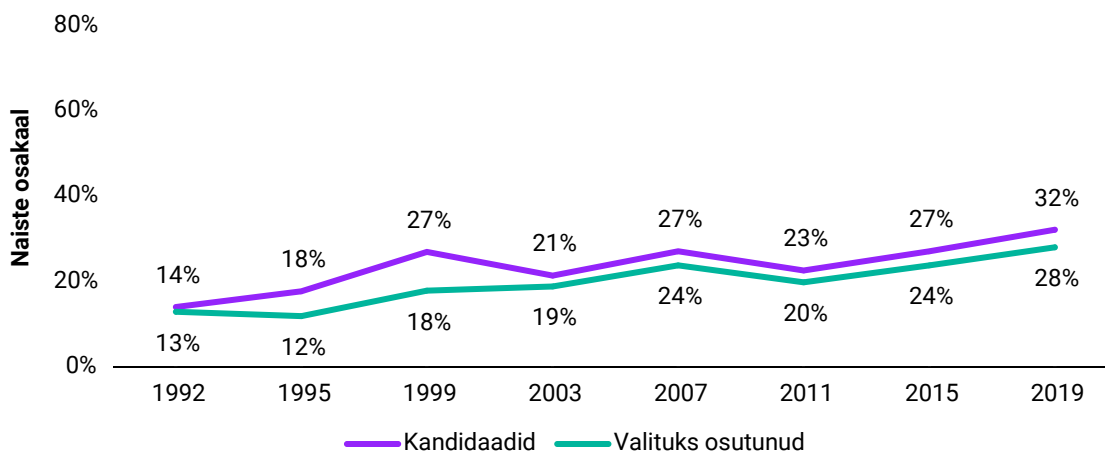
Eesti erakondade liikmeskonnast moodustavad naised üle poole. Teisalt on aga naiste osakaal poliitikas tagasihoidlik ning erakonniti on varieeruvus suur. Näiteks 2019. aastal toimunud Riigikogu valimiste ringkondlike valimisnimekirjade esinumbristest oli naise Isamaa Erakonnal 0, aga Sotsiaaldemokraatlikul Erakonnal 33%. Kui vaadata naiste osakaalu erakondade juhatustes, siis 2020. aasta oktoobri seisuga oli see näitaja Sotsiaaldemokraatlikul Erakonnal 48% ja Eesti Keskerakonnal 44%, Isamaa Erakonnal aga taas oluliselt madalam, kõigest 19%.

Joonis 1. Naiste osakaal erakondade võtmepositsioonidel, erakondade lõikes

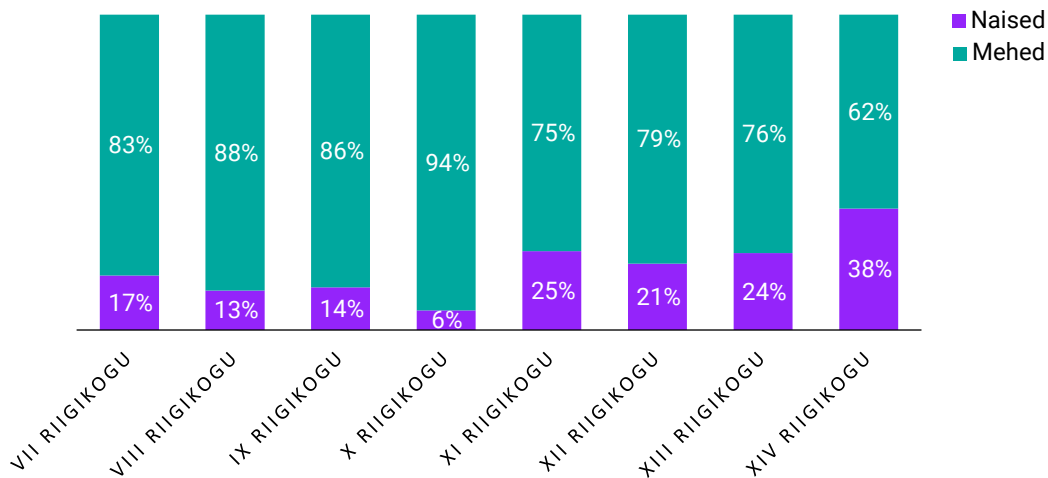

Taasiseseisvunud Eesti Vabariigi algusaegadega võrreldes on edasiminekuks naiste-meeste osakaalus tipp-poliitikas siiski toimunud. 1992. aastal Riigikokku kandideerinutest moodustasid naised 14%, viimase, Riigikogu XIV koosseisu puhul oli see näitaja tõusnud 32%-ni. Samuti, kui Riigikokku pääsenutest oli naised 1992. aastal 13%, siis 2019. aastal oli osakaal kerkinud ligi 28%-le. Muutusest hoolimata oleme soolisest tasakaalust kaugel. Seda ilmestab ka asjaolu, et Riigikogus jõuab samuti naised vähem juhtivatele kohtadele – naised on märkimisväärselt vähem komisjonide ja fraktsioonide juhtide seas.

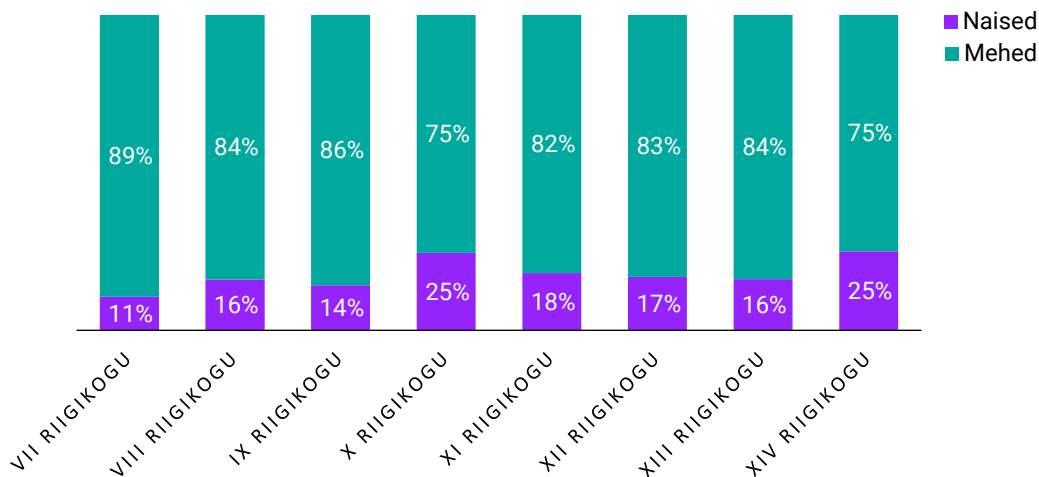
Joonis 2. Naiste osakaal Riigikokku kandideerimisel ja Riigikokku valitute hulgas

Joonis 3. Komisjonide juhid (sh asejuhid), soolises lõikes

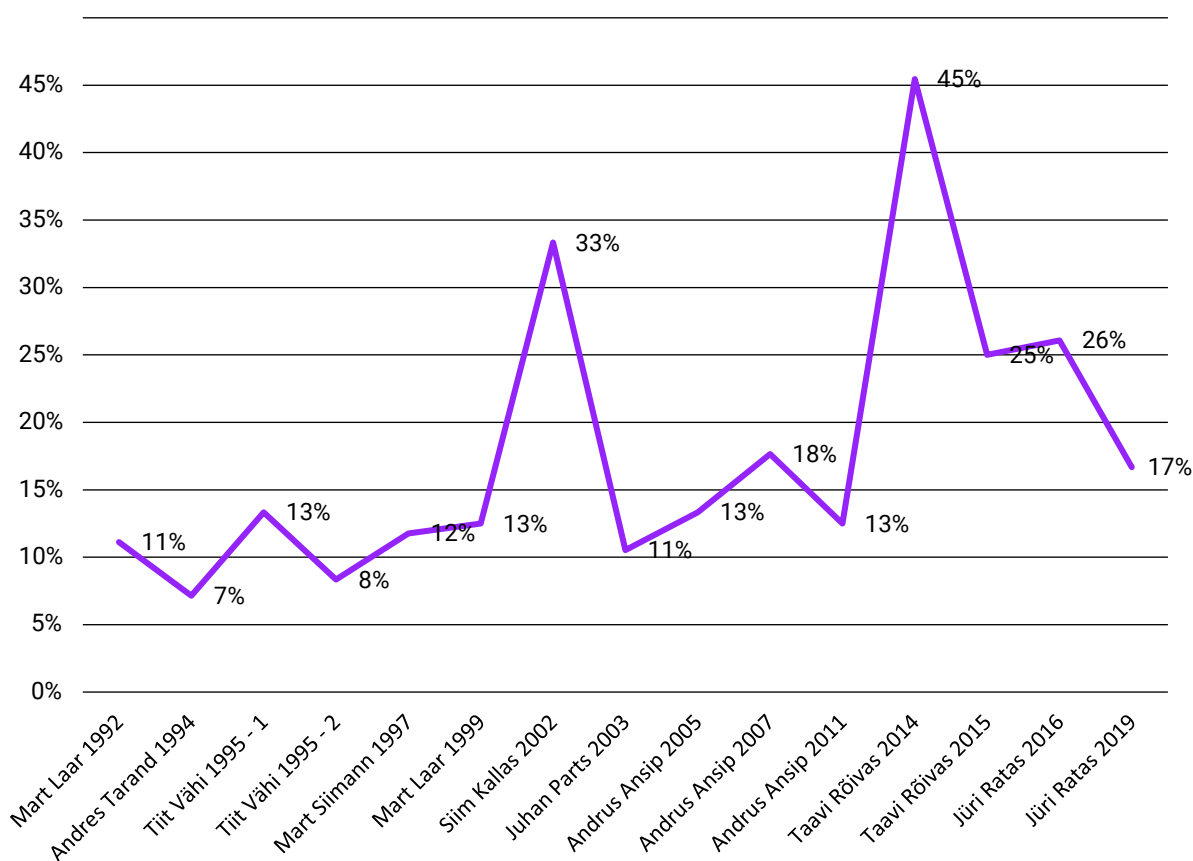
Joonis 4. Fraktsioonide juhid (sh asejuhid), soolises lõikes

Valitsustes on enne 2021. aastat, mil Eesti sai endale esimese naissoost peaministri ja sooliselt tasakaalus valitsuse, naised olnud pigem vähe. Kui arvestada kokku kõik ministrikohtade, mida on täitnud naised (alates 1990. aastast kuni Jüri Ratase 2019. aastal moodustatud valitsuseni ¹), siis näeme, et summaarselt on naised valitsenud 23 777 päeva, samal ajal kui mehed on valitsenud 129 841 päeva.

Sooliselt on tasakaalus Kaja Kallase 2021. aastal moodustatud valitsus. Enne seda määrati naisi ministri ametikohale kõige rohkem Taavi Rõivase 2014. aasta valitsuse ametiajal (10 korral 22-st, s.o 45% ²). Keskmisest rohkem määrati naisi ministriametisse ka Jüri Ratase 2016–2019 valitsuse (23-st kuuel korral, s.o 26%), Siim Kallase 2002–2003 valitsuse (15-st viiel korral, s.o 33%) ja Taavi Rõivase 2015–2016 valitsuse ajal (20-st viiel korral, s.o 25%).

Joonis 5. Naistele määratud ministrikohtade arv valitsuses 1992–2019

Kolmekümne aasta jooksul on taastatud Eesti Vabariigis jäänud naiste osakaal Riigikogu liikmete hulgas viiendiku lähedale ning kohalike omavalitsuste volikogudes ei ole see tõusnud palju üle kolmandiku. Lõpuni on selgusetu, mis takistab sada aastat pärast aktiivse ja passiivse valimisõiguse laienemist Eesti naistele soolise tasakaalu saavutamist esinduskogudes.

1 01.09.2020 andmete seisuga

2 Siin on arvestatud ka korduvaid ametisse nimetamisi. See tähendab, kui ühe peaministri juhitud valitsuse valitsemisaja jooksul määrati sama isik erinevatel aegadel erinevatele ministrikohtadele, siis analüüsis on see arvestatud kahe ametisse määramisena.

TAKISTUSED NAISTE TEEL TIPP-POLIITIKASSE

Mõttekoda Praxis uuris 2019–2020 poliitikutelt ja ajakirjanikelt, millised on takistused naiste osalemisel poliitikas. Ilmnes, et takistused peituvad nii institutsioonide kui ka ühiskonna hoiakutes ja tavades.

Poliitika kui maskuliinne tegevusala

Ühiskonnas oodatakse endiselt naistelt traditsioonilise soorolli täitmist, mis ei ühita hõlpsalt levinud ettekujutusega poliitikast kui maskuliinsest tegevusvaldkonnast. Poliitikuid kujutatakse meedias tihti traditsiooniliselt maskuliinseks peetud omaduste abil, nagu jõulisus, otsekoheus, järeleandmatus, agressiivsus, enese- ja otsusekindlus jne. See soosib ettekujutust, et „õigel“ poliitikul peavad olema just need omadused. Naissoost poliitikutel on näiteks soovitatud kasutada nn mehelikumat eneseväljendust või näida füüsiliselt mehelikum (nt lõigata poisipea, kanda pükse vms), et olla tõsiselt võetav.

„Teine tüüp kommentaare, mida ma oma erakonna-liikmetelt sain, et kuule, et pükskostüüm ja äkki ikkagi lõikaks poisipea? Soovitused välimuse osas, et mõjuda tõsiselt võetavana.“

Naiste piiratumad finantsressursid

Naistele võivad poliitikas tegutsemisel takistuseks saada meestega võrreldes piiratumad finantsressursid. Samuti võib rahastajatel olla sooliste eelarvamuste tõttu väiksem valmisolek toetada poliitikamaailmas tegutsevaid naisi. Ka naiste valmisolek küsida oma valimiskampaania jaoks raha ja muid ressursse võib olla meestest erinev.

Poliitika negatiivne kuvand

Naisi võib poliitikasse astumisel takistada poliitika halb maine, sh assotsiatsioon, et poliitika on agressiivne ja et seal kasutatakse ebaeetilisi võtteid. Poliitikas tegutsevad naised tajuvad, et erakonna olulised otsused ei ole alati läbipaistavad ja sõltuvad hoopis mitteametlikest kokkulepetest. Loodetakse, et naiste lisandumine tipp-poliitikasse aitab parandada otsuste tegemise kvaliteeti, sest erinevad huvid saavad paremini esindatud, konflikte jääb vähemaks ja valmisolekut leida kompromisse tuleb juurde. Rohkem naisi poliitikas aitaks ka muuta ettekujutust, et poliitika on n-ö meeste valdkond.

Naiste suurem enesekriitilisus

Naisi hinnati uuringus meestega võrreldes vähem riskialtiks ja enesekriitilisemaks (isegi ebakindlamaks). Naissoost poliitikud jälgivat rohkem, et nad omaksid kandideerimisel vastavat valdkondlikku pädevust. Seejuures naised pigem alahindavad oma teadmisi ja oskusi, mehed võtavad seevastu julgemalt vastu uusi väljakutseid ning juhupositsiooni, isegi kui nende ettevalmistus on tagasihoidlik.

„Aga kindlasti laialt erakonnas seda läbi ei räägita, suhteliselt kitsas... ma arvan, et seal on põhiliselt ikkagi erakonna esimees ja võibolla peasekretär ja paar inimest, kes kursis on, kes neid kohti jagavad ja läbi räägivad. Et kitsas ring.“

Erakonna ja tema juhtide väärtused

Erakonnajuhi ja teiste võtmeisikute hoiakud ning väärtused määravad, kui soosiv on erakond soolise tasakaalu põhimõtte suhtes ning kas ollakse valmis toetama naiste osaluse suurendamist poliitikas. Väärtused

peegelduvad erakonna igapäevatöös alates otsusest, keda saadetakse teledebattidesse erakonda esindama, kuni valimisnimekirjade koostamiseni. Kui erakonnas tehakse otsused mitteformaalsetes protsessides ja neis osaleb vaid väike ring inimesi, on ohus erakonna sisedemokraatia. Kui erakonna juhtfiguurid ei pea soolist tasakaalu oluliseks, on naistel erakonnas keeruline võrdset stardipositsiooni saavutada.

Suur osa naiste osalusega seotud takistustest taandub sageli erakondade (piirkondlike) juhtide ja mõjukamate liikmete tööekspeidamistele ja väärtustele, samuti nende omavahelistele kokkulepetele. Nii kaua, kuni tegemist on kirja panemata põhimõtete, jääb naiste osalust pärssima organisatsiooni sisepoliitiline „must kast“, kus tehtavad otsused ja kokkulepped ei ole läbipaistvad ning tulenevad pigem üksikisiku(te) kaalutlustest. Naiste osalust toetatakse, kui erakonnajuhi jt isikute väärtused seda võimaldavad. Kui taolist (sise)poliitikat aga ei formaliseerita, siis võib suund olude või erakonnajuhi vahetumisega muutuda.

Naiste vähemus poliitikas

Meeste suurema osakaalu tõttu poliitikas tajutakse seda nn meeste mänguväljana, kus naised tunnevad end ebakindlalt, kui nad on otsuste tegemise laua taga meestega võrreldes olulises vähemuses. Naiste vähesus poliitikas on aga seega nii põhjus kui ka tagajärg. Kokkuvõttes annab see meestele poliitikas naiste ees edumaa ja soodustab olukorda, kus nad on valimisnimekirjades ja ametikohtadel olnud alati kõrgematel positsioonidel, koguvad seeläbi rohkem tuntut ja hääli, ning see saab järgmistel valimistel argumendiks, et paigutada nad taas kaalukamale positsioonile.

Poliitikukarjääri ebastabiilsus

Naistes võivad ebakindlust tekitada ja barjääriks osutada poliitikukarjääri ebastabiilsus ning poliitiliste ametikohtade tähtsajalisus. Kuna poliitiku töös mängib suurt rolli valimiste tsüklilisus ning puudub kindlus, kas tal on ametikoht ja positsioon ning sellega seonduv sissetulek ka (lähi)tulevikus, siis võivad naised eelistada stabiilsemaid ametikohti ning karjääriteid. Kardetakse ka seda, et tegevus poliitikuna võtab ära võimalused muudes valdkondades edu saavutada.

Meedia ja avalikkuse tähelepanu

Avalikkuse ja meedia tähelepanuga seonduv pinge on naispoliitikute suunal mitmetahuline – ühest küljest on avalik tähelepanu poliitikule vajalik platvorm, tööga kaasnev kohustus ning võimalus, samas on seda isiklikust seisukohast aga raske taluda. Teisalt on avaliku tähelepanu püüdmine naiste jaoks omaette stressiallikas, kuna meediapilti jõudmine ja seal püsimine on nende jaoks keerulisem ning nad peavad selleks meestest rohkem jõupingutusi tegema. Lisaks võib naiste jaoks avalik tähelepanu olla raskemini talutav tulenevalt kajastuse sisust – meedia kajastab sageli naisi soostereotüüpselt, keskendudes poliitiku pereelule või välimusele, suhtudes naispoliitikutesse kriitilisemalt või esitades naispoliitikutele rohkem kahtlusi nende võimekuse kohta täita tipp-poliitiku rolli.

„Et mina räägin töö asjus, ma võin kommenteerida eelnõusid, esindada oma erakonna seisukohti... minu jaoks on tõesti nagu üllatav see, kui küsitakse pere kohta või mis lapsed arvavad või et oi, miks teil täna selline kleit seljas on.“

KUIDAS SUURENDADA NAISTE OSAKAALU TIPP-POLIITIKAS?

Nende riikide kogemusest, kus naiste osakaal on parlamendis suurem kui Eestis, on keeruline välja tuua lähenemisviisi, mis kindla edu tagaks. Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi (EIGE) võrdsusindeksi võimu kategooria edetabelis troonivates riikides, nagu Rootsi, Prantsusmaa ja Soome, on kasutusel erinevad praktikad seadusega kehtestatud abinõudest vabatahtlike kvootideni.

Erakond ja võrdsuse edendamise abinõud

Naiste osakaalu esinduskogudes mõjutab riigi laiem ühiskondlik-kultuuriline kontekst, sh valimis- ja parteisüsteem. Eesti proportsionaalne valimissüsteem ja mitmeparteisüsteem soodustavad naiste valituks osutumist. Erakondade tavad ja sisedemokraatia määravad aga ära selle, kas naistel ja meestel on kandideerimisel realselt võrdsed võimalused, nt milline on nende asetus valimisnimekirjas või kui palju saavad nad kampaaniaks vahendeid.

Soolise tasakaalu saavutamisele aitab kaasa see, kui erakondade alusdokumentides on mainitud, et sooline tasakaal esinduskogudes, erakonna juhtorganites ja valimisnimekirjades on erakonna eesmärk. Erakond annab sellega mõista, et võtab soolise ebavõrdsuse ületamisel aktiivse rolli. Soovitav on erakonnas seada ametisse inimene, kelle vastutada on võrdõiguslikkuse teema ja kes jälgib, milline on erakonnas olukord võrdõiguslikkusega.

Valimisnimekirju peaks koostama viisil, mis aitab ületada naiste ebasoodsamat olukorda poliitikas ning mis annaks mõlemast soost kandidaatidele võrdsed võimalused valituks osutada. Selleks sobib ajutise erimeetmena valimisnimekirjadele kehtestatud kvoot alaesindatud soogrupi kasuks, näiteks nn sebranimekiri, milles naised ja mehed asetsevad nimekirjas kordamööda. Ka erakondade juhatused peaksid olema sooliselt tasakaalus, et naised osaleksid erakonna otsustusprotsessides meestega võrdselt.

Valimiskampaania ajal on oluline jälgida, et naistel ja meestel oleksid kampaanias võrdsed võimalused osaleda debattides, saada avalikkuse tähelepanu (nt väliskampaania plakatitel figureerides), kasutada erakonna ressursse. Erakonnad peaksid kasutusele võtma poliitikuna alustavate naiste mentorluse, jõustamise jms meetmed, pakkuma poliitikasse sisenejatele pädevuste arendamise koolitusi, milles vaadeldaks poliitiku tegevust ja temale esitatud nõudmisi ka läbi sooprisma.

Murdes soostereotüüpe

Sooline tasakaal esinduskogudes on põhimõte, mis peaks olema kirjas põhiseaduses või vähemalt valimisi reguleerivates seadustes. Seadus annab võimaluse nõuda soolise võrdsuse edendamist ka aegadel, kui erakonda juhib inimene, kes seda põhimõtet ei väärtusta. Kindlasti ei piisa aga seadusepügalast, et muuta sooliselt kallutatud poliitikamaailma. Kuivõrd poliitikas üldse ning valitsustes moodustavad naised vähemuse, on endiselt puudu eeskujudest, kes annaks noortele tüdrukutele ja naistele innustust poliitikas tegutseda. Soostereotüüpide tõttu ei eeldata, et naised võtavad otsuste tegemise protsessis liidrirolli. Teavituse abil, sh üldhariduskoolide ainetundides, saab neid hoiakuid muuta. Süsteemselt peaks kujundama inimeste hoiakuid naiste ja meeste rollide suhtes ühiskonnas, tööturul ja kodus ning julgustama tüdrukuid lapsest peale seadma kõrgeid sihte ja pürgima täiskasvanuna poliitilistesse ametitesse.

Valimiskampaania ajal peaks nii kandideerivad naised kui ka mehed saama võrdses mahus sõna ja sõnumi edastamise aega ning platvormi. Telekanalid peaksid tegema lisapingutusi, et muuta meestekeskseid teledebate nii esinejate kui ka läbiviijate osas sooliselt tasakaalustatumaks. Avalikus debatis naissoost poliitikuid tabavat misogüüniat peaks taunima kõik poliitilised ühendused, sest tegu ei ole vaid naisi puudutava demokraatlikku debatti kahjustava nähtusega.

2019–2020 uurisime mõttekojas Praxis naisi Eesti poliitikas. Uuringu raames intervjuerisime naissoost poliitikuid ja ajakirjanikke ning koostasime ülevaate, kuidas käsitletakse soolise võrdõiguslikkuse teemat teaduskirjanduses, poliitikuid Eesti meedias, ning millised on naiste osalusvõimalusi puudutavad Eesti ja ELi tasandi valimis- ja parteisüsteemi omapärad. Lisaks analüüsile töötasime välja soovitused ja veebilehe, mis aitavad ajakirjanikel, poliitikutel ja poliitikakujundajatel naiste osakaalu poliitikas suurendada ning vähendada soostereotüüpe, mis takistavad naistel tiptasemel poliitikas osalemist. Projekti rahastas Euroopa Liidu õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programm aastateks 2014–2020, Kodanikuühiskonna Sihtkapital, EV Sotsiaalministeerium, Swedbank AS ja Põhjamaade Ministrite Nõukogu.

Kaasrahananud
Euroopa Liit

SOTSIAALMINISTEERIUM

Poliitikutele, poliitikahuvilistele naistele ja ajakirjanikele mõeldud veebilehel www.naisedpoliitikas.ee on võimalik näha, milline on olukord soolise võrdsusega poliitikas, sh hinnata testi abil oma erakonda ning saada ülevaade abinõudest, mida rakendada naiste võimendamiseks.

Lehelt leiab praktilisi nõuandeid, inspiratsiooni ja teavet.

Rohkem teavet projekti ja tulemuste kohta leiab Praxise kodulehelt:

<http://www.praxis.ee/tood/naised-poliitikas/>

Loe veel:

[Kirjanduse ülevaade](#)

[Poliitikaülevaade](#)

[Uuringu aruanne „Poliitikud meedias läbi sooprisma“](#)

[Lõpparuanne „Teel soolise tasakaalu poole“](#)